

Webarchívum – online jövő

LATORCAI Csaba

A XXI. századi társadalmak előtt álló lokális és globális kihívások közül az egyik legátfogóbb hatású a digitális átállás. Hogy mennyire fontos és milyen sok területet érintő folyamatról van szó, azt a pandémia kitörésekor mindenki megtapasztalta, amikor szinte egyik napról a másikra kellett áttérni az online oktatásra, a távmunkára, az internetes vásárlásra, a távolról való ügyintézésre és a digitális kultúrafogyasztásra. A hétköznapi élet, a társadalmi és gazdasági folyamatok ennyire radikális megváltoztatásához több tényező egyidejű meglétére volt szükség: kiterjedt szélessávú hálózat, korszerű és elérhető informatikai eszközök, fejlett elektronikus szolgáltatások és megfelelő szintű digitális írástudás az állampolgárok részéről.

Magyarország Kormánya 2015 végén indította el a *Digitális Jólét Programot*,¹ azzal a céllal, hogy az ország polgárai és vállalkozásai digitalizáció nyertesei közé kerülhessenek. 2017 nyarán, szakmai és társadalmi egyeztetést követően, elkészült a program 2.0-s, kibővített változata, amely a gazdaság, az állam és a társadalom szinte valamennyi területére kiterjed.²

A különböző területi stratégiák között kiemelt fontosságú a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia,³ amelynek megvalósítására a Kormány 5,1 milliárd forint támogatást biztosított a 2019 és 2021 közötti időszakban. A Stratégia külön alfejezetben foglalkozik a webes tartalmak megőrzésének szükségességével, amelyek szintén a kulturális örökség részei, s mint ilyenek, szerves részét kell, hogy képezzék a digitális gyűjteményeknek.

Hasonló célt fogalmazott meg az *Internet Archive* alapítója, *Brewster Kahle* is egy 2015-ös interjúban: „*A technológiák és szolgáltatások, melyek a digitális archívumok és digitális könyvtárak építéséből nőnek ki, elvezetnek egy megbízható információcsere-rendszer felépítéséhez, mely a papírok helyett az elektronokon alapul. A könyvtárban naponta többször is lehet olyan dokumentumokat használni, melyek nem érhetők már el az interneten.*”⁴

A tömeges webarchiválás magyarországi elindulásához szükséges infrastruktúra az Országos Széchényi Könyvtár informatikai rendszerének fejlesztésére fordítható állami támogatásból került beszerzésre,

az *Országos Könyvtári Rendszer Projekt* keretében.⁵ Ezen túl a Kormány törvénymódosítással⁶ és rendeletekkel⁷ teremtette meg a jogszabályi környezetet és a szükséges pénzügyi háttérrel ahhoz, hogy a nemzeti könyvtár a digitalizálás mellett a *born digital* tartalmak megőrzése és szolgáltatása terén is el tudja látni a feladatát.

A 2020-ban az Országos Széchényi Könyvtárban létrejött önálló Webarchiválási Osztályon már üzemszerűen zajlik a válogatott webhelyek negyedéves, valamint a webtér címlista féléves aratása. A nyilvánosan is elérhető archívum mérete jelenleg 4,6 terabájt. A hagyományosnak tekinthető honlapok, blogok és hírportálok mellett a technológiailag nagyobb kihívást és több élők munkát igénylő közösségi média archiválása is elkezdődött. Az *Internet Archive*-val való együttműködésnek köszönhetően, várhatóan a következő évben megvalósul az amerikai nonprofit szervezet gyűjteményében található magyar anyag teljes szöveggel való kereshetővé tétele egy portál-szolgáltatás keretében, és így egészen 1996-ig visszamenőleg kutathatóvá válik a magyarországi web története.

A web mint médium sokkal nagyobb és komplexebb, mint azok a hagyományos dokumentumtípusok, amelyek gyűjtését és szolgáltatását – analóg vagy digitalizált formában – a nemzeti könyvtár végzi. Már a „kiadvány” és a „hungarika” fogalmak értelmezése sem egyszerű egy globális infrastruktúrán működő információs és kommunikációs platformon, ahol a felhasználó bármikor lehet egyben tartalom-előállító is. Az archiválandó webtartalmak válogatása és más, nem automatizálható munkafolyamatok miatt célszerű partnerkapcsolatok kialakítása más könyvtárakkal és egyéb szervezetekkel, melyek jobban ismerik a gyűjtőkörük vagy szakterületük fontosabb online forrásait, és megvan a szakmai tudásuk egyes részfeladatok elvégzéséhez. Ezért a *Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia* 2019. évi pályázati kiírásában

a digitalizálással kapcsolatos feladatok mellett megjelent az OSZK webarchiválási tevékenységének támogatása is.⁸ A nyertes könyvtárakkal elkezdett közös munka a pályázattal nem zárult le, sőt, további intézményekkel folytatódhat a jövőben, immár állandósult formában.

A kétoldalú kapcsolatoknak köszönhetően a nemzeti könyvtár mellett más közgyűjteményeknél, a könyvtárak mellett levéltáraknál, sőt egyes múzeumoknál és audiovizuális archívumoknál is be tud majd épülni a webarchívum a digitális szolgáltatások közé, és kialakulhat az ehhez szükséges szakértelem. A hazai együttműködések mellett a nemzetközi kapcsolatok építésére is szükség van, részben a nemzeti web országhatárokon túlnyúló jellege miatt, részben pedig a jó gyakorlatok megismerése és megismertetése céljából, hiszen az internetes technológiák folyamatos változása miatt az archiválási metódusokon is állandóan módosítani kell. Az Országos Széchényi Könyvtár 2018. január 1-jével csatlakozott az *International Internet Preservation Consortium*hoz, 2021-ben pedig újabb öt évre hosszabbította meg tagságát.⁹ A világszervezet munkacsoportjai keretében zajló tevékenységek, a különféle rendezvényeken történt tapasztalatcserek, a konzorcium által támogatott szoftverfejlesztések sokat segítettek abban, hogy a magyar webarchívum a pilot fázisból gyorsan át tudott lépni egy üzemszerű és fenntartható szintre.

A világszervezet munkájában való részvétel mellett a nemzeti könyvtár kezdeményezett egy regionális együttműködést is, mivel a közép-európai régióban élő nemzetek, nemzetiségek kultúrája és történelme ezer szállal kötődik egymáshoz, és ez az interneten is leképeződik, amely megőrzendő archívumainkban is. Az együttműködések kiemelten fontosak a fenntarthatóság szempontjából is: a magyar webtartalom megőrzésében a nemzeti könyvtárnak vezető és koordináló szerepet kell vállalnia ebben a folyamatban.

Jegyzetek és irodalmi hivatkozások

1. 2012/2015. (XII. 29.) Korm. határozat az internetről és a digitális fejlesztésekről szóló nemzeti konzultáció (InternetKon) eredményei alapján a Kormány által végrehajtandó Digitális Jólét Programjáról. == Hatályos jogszabályok gyűjteménye [online]. Budapest: Wolters Kluwer, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A15H2012.KOR&txtreferer=0000> [Megtekintve: 2021.11.15.]
2. 127/2017. (VI. 8.) Korm. rendelet a Digitális Jólét Program végrehajtásával összefüggő egyes feladatokról, valamint

a Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökségről szóló 268/2010. (XII. 3.) Korm. rendelet módosításáról. == Hatályos jogszabályok gyűjteménye [online]. Budapest: Wolters Kluwer, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1700127.kor> [Megtekintve: 2021.11.15.]

3. KDS – Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia [online]. == Digitális jólét program honlapja. Stratégiák aloldal. Digitális jólét program, cop. 2022. Hozzáférhető: <https://>

- digitalisjoletprogram.hu/hu/tartalom/kds-kozgyujtemenyi-digitalizalasi-strategia [Megtekintve: 2021.11.15.]
4. „The technologies and the services that will grow out of building digital archives and digital libraries could lead towards building a reliable system of information interchange based on electrons rather than paper. Using the 'library' might be done many times a day to use documents that are no longer available on the Internet.” Az idézet forrása: KAHLE, Brewster – PAREJO VADILLO, Ana. The Internet Archive: An Interview with Brewster Kahle. == 19: Interdisciplinary Studies in the Long Nineteenth Century, (2015) 21. ISSN 1755-1560 Hozzáférhető: <https://doi.org/10.16995/ntn.760> [Megtekintve: 2021.11.15.]
 5. 1605/2016. (XI. 8.) Korm. határozat az Országos Széchényi Könyvtár informatikai fejlesztéséhez szükséges források biztosításáról. == Hatályos jogszabályok gyűjteménye [online]. Budapest: Wolters Kluwer, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A16H1605.KOR&xtreferer=00000001.txt> [Megtekintve: 2021.11.15.]
 6. 2020. évi XXXII. törvény a kulturális intézményekben foglalkoztatottak közalkalmazotti jogviszonyának átalakulásáról, valamint egyes kulturális tárgyú törvények módosításáról. == Hatályos jogszabályok gyűjteménye [online]. Budapest: Wolters Kluwer, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000032.tv> [Megtekintve: 2021.11.15.]
 7. 626/2020. (XII. 22.) Korm. rendelet a webarchiválás részletes szabályairól. == Hatályos jogszabályok gyűjteménye [online]. Budapest: Wolters Kluwer, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000626.kor> [Megtekintve: 2021.11.15.]; 1358/2020. (VII. 1.) Korm. határozat a webarchiváláshoz szükséges intézkedésekről és egyes levéltári feladatok ellátásáról, valamint a Magyar Nemzeti Levéltár átfogó megújításának irányairól, kiemelten a levéltár-pedagógiai feladatok és a magyar vonatkozású külföldi levéltári anyag kutatásának fejlesztésével összefüggő feladatokról szóló 1107/2018. (III. 19.) Korm. határozat végrehajtása során alkalmazandó eltérő rendelkezésekről. == Hatályos jogszabályok gyűjteménye [online]. Budapest: Wolters Kluwer, [s.a.]. Hozzáférhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A20H1358.KOR&xtreferer=00000001.txt> [Megtekintve: 2021.11.15.]
 8. Pályázat a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia keretében a könyvtári digitalizálás támogatására [elektronikus dok.]. == [Budapest]: EMMI – OSZK, 2019.07.29. 9 p. Hozzáférhető: http://www.oszk.hu/sites/default/files/KDS-K-2019_P%C3%A1ly%C3%A1zati-felhiv%C3%A1s_modositott.pdf [Megtekintve: 2021.11.15.]
 9. Az International internet preservation consortium honlapja [online]. IIPC, cop. 2022. Hozzáférhető: <https://netpreserve.org/> [Megtekintve: 2021.11.15.]

(Beérkezett: 2022. március 25.)

Könyvtári trendjelentések

A Könyvtári Intézet Kutatási és Elemzési Osztálya 2022-ben első ízben tett közzé egy, az országos könyvtárstatisztika legfrissebb adatait, valamint a megelőző öt év adatait egységes szerkezetben tartalmazó idősoros adatállományt.

A 2015 és 2020 közötti időszakról tizenkét tematikus riport is készült, bemutatva a hazai könyvtári rendszerben bekövetkezett főbb változásokat, és ízelítőt adva az országos könyvtárstatisztika idősoros adatállományában rejlő elemzési lehetőségek szinte kimeríthetetlen tárházából. Jelenleg három riport érhető el, de hamarosan valamennyi felkerül az Intézet honlapjára.

1. A könyvtárstatisztikai módszertan
2. A könyvtári hálózat
3. A könyvtárhasználók

(Forrás: <https://ki.oszk.hu/informacioszolgalatas/konyvtari-trendjelentések> 2022.04.14.)